

Liisi Pajula

Tartu Ülikool, Eesti

Emanuele Bardone

Tartu Ülikool, Eesti

Võimalike tulevike kaalumine

Tänapäevased utopiad ja düstopiad

„Meie aja suurima sotsiotehnilise kujutluse“ – kestlikkuse - realiseerimine (Beck et al. 2021, 143) sõltub praegusest radikaalselt erineva tuleviku kujutlemisest ja loomisest. Selle saavutamiseks tuleb kõigepealt "tulevik" avada: praegu vältimatutena esitatud võimalusi, mille realiseerimine on "vaid aja küsimus", tuleb problematiseerida ja kriitiliselt vaadelda. Seejärel on oluline kujutlusvõimeline töö, mis aitab luua alternatiivseid nägemusi sellest, mis on võimalik. Siinkohal võib utopiate või düstopiate narratiivide kasutamine suunata õpilasi praegust olukorda kriitiliselt uurima ja aidata neil kujutada alternatiivseid (eba)soovitavaid tulevikke.

Tulevikekirjaoskus, kujutlusvõime, utopiad, düstopiad

Teema: Võimalike tulevike avastamine

Millest on juttu? Kellest see räägib?

Domineerivad tulevikukujutelmad esitatakse sageli fikseeritute ja lineaarsetena. Selliste tulevikena, mis ootavad vaid realiseerimist (Death, 2022). Teadlaste poolt propageeritud muutused kestlikkuse suunas liikumiseks nõuavad aga radikaalselt teistsugust tegutsemisviisi (Mukherji et al. 2023), osutades seega vajadusele avada tulevik alternatiividele. Kahjuks järgivad paljud haridussüsteemid ikka veel paradigmat, mille juured on industriaalses, lineaarses ja reduktsionistlikus mõtteviisis (Courtney & Mann 2021; Sterling & Orr 2001). Seetõttu ei ole nad heas positsioonis, et käsitleda meie ees seisvaid kestlikkuse küsimusi. Usk, et haridus võib olla oluline liikumapanev jõud, et jätkusuutmatust olevikust võrsuks kestlik tulevik, on laialt levinud nii akadeemikute kui ka poliitikakujundajate seas (Andersson 2017; Bianchi et al. 2022; Sterling & Orr 2001; Wiek & Redman 2022). Selle juures on tulevikekirjaoskusega õpetajate ettevalmistamine, kes suudavad ette kujutada ja välja töötada alternatiivseid õppimis- ja õpetamisviise, oluline samm kestlikkuse suunas.

Tulevikekirjaoskuse juurde kuulub õpetajate asetamine nende ruumilis-ajalisse konteksti, võime loomine vaadelda tulevikku kui erinevaid loodavaid alternatiive ja uurida, kuidas olevik võib tekitada soovitavaid tulevikuväljavaateid (Karlsen 2021). Või nagu Miller (2018) lühidalt sõnastab, on tulevikekirjaoskus "võime "kasutada tulevikku"" (2). Ülemineku loomine kestlikumale tulevikule nõuab ka alternatiivsete, praegusest radikaalselt erinevate tulevikute kujutamist - näiteks selleks, et vaidlustada kapitalistlikku realismi, nagu seda kujutab Fisher (2009). Siinkohal võivad utoopilised ja düstoopilised narratiivid pakkuda õpilastele võimalust tegeleda avastava mõtlemisega, et laiendada võimalike tulevike kujutamise viise (Bina et al. 2020). Seega kasutab käesolev õpistsenaarium erinevaid utoopilisi või düstoopilisi lühilugusid, et esiteks leida inspiratsiooni alternatiivsete tulevike kujutamiseks ja teiseks pakkuda võimalust oleviku (ümber)hindamiseks. Lugusid saab kasutada ka selleks, et mõelda konkreetsete võimaluste üle, kuidas kujutatud stsenaariumideni jõuda või neid vältida.

Didaktika

See õpistsenaarium annab tulevastele õpetajatele võimaluse uurida ja kujutleda utoopilisi ja düstoopilisi alternatiive olevikule ja tulevikule. Selline lähenemisviis kasutab aktiivseid õppemeetodeid, paludes õpilastel rakendada enda kujutusvõimet ja võimaldab erinevaid tõlgendusi ülesandepüstitusest. Õpistsenaarium keskendub ka rühmatööle ja arutelule, luues mittehierarhilise, koostööl põhineva õpikeskkonna, mis on kestlikkuse suunas liikumiseks hädavajalik. Samuti kasutab see ümberpööratud klassiruumi mudelit. Soovitatud tekstid sobivad aga mis tahes valdkonna analüüsiks, nii et õpistsenaarium on väga hästi kohandatav muudesse kontekstidesse.

KES on sihtrühm? KES on võimalikud koostööpartnerid?

Käsitlev õpistsenaarium on suunatud kõrgkoolides õppivatele tulevastele õpetajatele. Kuid sobib ka kõigile, kes on huvitatud võimalusest uurida õppimise ja õpetamise tulevikke. Õppestsenaariumi materjale saab kohandada ka teiste valdkondade utoopiliste ja düstoopiliste alternatiivide uurimiseks. Esitatud näidisharratiivide loetelu on erineva pikkusega, nii et on võimalus arvestada ajapiiranguid konkreetseteks olukordadeks. Õpilastel peaks siiski olema pädevus pikema(te) kirjandusliku teksti käsitlemiseks.

MIKS on see teema *Kultuurilooduse kirjaoskuse* jaoks oluline? KUS see toimub?

Kestliku tuleviku kavandamine moodustab olulise osa GreenCompis mainitud kestlikkuse pädevustest (Bianchi et al. 2022). Selles soovitatakse õppijatel „mõelda laiale hulga võimalikele tulevikele ja kujutada ette alternatiivseid tulevikustsenaariume kestlikkuse kohta" (*ibid.*, 23). See moodustab olulise aspekti tulevaste õpetajate tulevikekirjaoskuse edendamisel (CNL & Futures Literacy). Käsitlev õpistsenaarium pöörab tähelepanu tulevaste õpetajate võimele kujutleda alternatiivseid, (mitte)soovitavaid tulevikke. Kujutleva töö käigus võib olla kasulik juhtida tulevaste õpetajate tähelepanu erinevatele kirjanduslikele ja fiktiivsetele lugudele, mida nad saavad kasutada oma kujutluste sidumiseks ja inspireerimiseks.

Name and describe the learning objectives and competences that are to be achieved or trained with the help of the learning scenario. Use the *GreenComp* as an overarching framework of competences (see *ibid.*, pp. 14-29). Refer to thematically relevant chapters in the CNL manual. Which aspects of culture and nature are addressed in this learning scenario and how can their linkage lead to *CultureNature Literacy*?

MILLAL, millisel perioodil see toimub?

Õpistsenaarium on kavandatud ühe või kahe 90-minutilise seminari jooksul mis tahes ülikoolikursuse raames. Kuigi praegu keskendutakse utoopiliste ja düstoopiliste narratiivide kasutamisel õppimise ja õpetamise võimalike tulevike ja olevike analüüsimisele, võib väljapakutud narratiive kasutada mis tahes valdkonnas alternatiivide loomiseks.

KUIDAS edasi minna?

1. samm: Jagage õpilased rühmadesse ja andke igapähele üks allpool esitatud lühijutt. Ühes rühmas olevatele õpilastele tuleks anda sama lugu. Juhendage neid enne (järgmist) seminari individuaalselt lugu läbi lugema.

2. samm: Korraldage rühmad varem loetud lugude järgi. Paluge igal rühmal määrata kindlaks loetud utoopilise või düstoopilise ühiskonna peamised tugisambad/omadused. Kui õpistsenaariumi kasutatakse kirjandusele keskenduvamas keskkonnas/kursusel, võib õpilastel paluda süveneda töösse tekstiga. Õpetaja võib esitada suunavaid küsimusi, näiteks *Millised teed viivad kujutatud tulevikku? Millised on (mitte)soovitava ühiskonna tugisambad/omadused? Milliseid neist omadustest saab paralleele tõmmata meie aja nähtustega?*

Paluge neil selle põhjal ette kujutada, milline näeks välja haridussüsteem sellises ühiskonnas. *Kuidas näeb välja õppimine? Milline on õpetaja roll? Kas on olemas õppekavad? Kui jah, siis milline on õppekava sisu? Kui ei ole, siis mis (kui üldse) suunab õppimist? Kuidas näeb välja hindamine?*

Rühmas loovad õpilased võimalikult üksikasjaliku nägemuse sellest, kuidas õppetöö oleks korraldatud. Siinkohal võivad ja peaksid nad kasutama ka erinevaid digitaalseid või füüsilisi abivahendeid, et luua veenev kujutluspilt.

Seda etappi saab läbida väiksemates rühmades; seega võib olla soovitav anda õpilastele võimalus korraldada kohtumise aeg ja koht ise (mõned rühmad võivad eelistada veebipõhist arutelu).

3. samm: Seejärel esitlevad rühmad oma kujutlusi ja arusaamu õppimise/õpetamise alternatiivsest olemusest kogu rühmale. See nõuab kogu rühma kohtumist, seega on vaja veebipõhist või füüsilist koostööruumi.

4. samm: Kui iga rühm on oma tööd tutvustanud, laske rühmadel vahetada oma materjale. Nüüd püüab iga rühm analüüsida, kuidas teise rühma nägemus utoopilisest või düstoopilisest haridussüsteemist võiks potentsiaalselt suhestuda meie tänapäevaga. Esitage mõned

suunavad küsimused: *Kas see on tõenäoline või ebatõenäoline stsenaarium? Mis peab juhtuma, et selline haridussüsteem oleks meie tegelikkuses kohaldatav? Kas see on praeguse olukorra parandamine või mitte? Kuidas peegeldab esitatu meie haridussüsteemi - mis on sarnane, mis on erinev?*

5. samm (vabatahtlik): Paluge õpilastel püüda tuletada utoopilise või düstopilise ühiskonna põhisambad/tunnused haridussüsteemist, nagu seda kujutas 3. etapis oma tööd esitanud rühm. Seejärel võib nende järeldusi võrrelda lühijutuga, mis oli stsenaariumi inspiratsiooniks, või jagada neid selle rühmaga, kes lõi algse fantaasia.

Millega töötatakse?

Õppematerjalide hulka kuuluvad erinevad utoopilised ja düstopilised lühijutud. Näidisloetelu on leitav siit (rõhk on pandud sellele, et pakkuda lugusid eri taustaga autoritelt):

- *The Machine Stops*, E. M. Forster (1909)
- *Tulevad pehmed vihmad*, Ray Bradbury (1950)
- *Harrison Bergeron*, Kurt Vonnegut (1961)
- *Need, kes lähevad Omelasest ära*, Ursula K. Le Guin (1973)
- *Amaryllis*, Carrie Vaughn (2010)
- *Welcome to Your Authentic Indian Experience™*, Rebecca Roanhorse (2017)
- *The Ones Who Stay and Fight*, N.K. Jemisin (2020)

KUS toimub õpistsenaarium?

Õpistsenaariumi 1. sammu võivad õpilased organiseerida kas kodus või klassis. Samm 2 nõuab väikest grupiarutelu ja seetõttu peaksid õpilased selle läbi viima kas silmast silma või veebis. Õpilastel võib olla soovitatav valida koht vastavalt oma vajadustele. 3. ja 4. samm nõuavad suures rühmas toimuvat arutelu, kuid ka seda võib pidada kas veebis või silmast silma.

Bibliograafia

Andersson, K. (2017). Starting the pluralistic tradition of teaching? Effects of education for sustainable development (ESD) on pre-service teachers' views on teaching about sustainable development. *Environmental Education Research*, 23(3), 436–449.

Beck, S., Jasanoff, S., Stirling, A., & Polzin, C. (2021). The governance of sociotechnical transformations to sustainability. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 49, 143–152. DOI: 10.1016/j.cosust.2021.04.010

Bianchi, Guia, Pisiotis, Ulrike & Cabrera Giraldez, Marcelino (2022). *GreenComp – The European sustainability competence framework*. Edited by Margherita Bacigalupo & Yves Punie. Publications Office of the European. DOI: 10.2760/13286

Bina, O., Inch, A., & Pereira, L. (2020). Beyond techno-utopia and its discontents: On the role of utopianism and speculative fiction in shaping alternatives to the smart city imaginary. *Futures*, 115, 102475. DOI: 10.1016/j.futures.2019.102475

- Courtney, S. J., & Mann, B. (2021). Thinking with 'lexical' features to reconceptualize the 'grammar' of schooling: Shifting the focus from school to society. *Journal of Educational Change*, 22(3), 401–421. DOI: 10.1007/s10833-020-09400-4
- Death, C. (2022). Climate fiction, climate theory: Decolonising imaginations of global futures. *Millennium*, 50(2), 430–455.
- Fisher, M. (2009). *Capitalist realism: Is there no alternative?* John Hunt Publishing.
- Karlsen, J. E. (2021). Futures literacy in the loop. *European Journal of Futures Research*, 9(1), 17. DOI: 10.1186/s40309-021-00187-y
- Miller, R. (2018). *Transforming the future: Anticipation in the 21st century*. Taylor & Francis.
- Mukherji, A., Thorne, P., Cheung, W. W. L., Connors, S. L., Garschagen, M., Geden, O., Hayward, B., Simpson, N. P., Totin, E., Blok, K., Eriksen, S., Fischer, E., Garner, G., Guivarch, C., Haasnoot, M., Hermans, T., Ley, D., Lewis, J., Nicholls, Z., ... Yassaa, N. (2023). *Synthesis Report of the IPCC Sixth Assessment Report (AR6)*.
- Sterling, S., & Orr, D. (2001). Sustainable education: Re-visioning learning and change (Vol. 6). Green Books for the Schumacher Society Totnes.
- Wiek, A., & Redman, A. (2022). What Do Key Competencies in Sustainability Offer and How to Use Them. In *Competences in Education for Sustainable Development*. Edited by Paul Vare, Nadia Lusselet, Marco Rieckmann. Springer, 27–34.

Kvaliteedikriteeriumid | SDGs

Kestlikkus: Õpime nägema tulevikku kui ebakindlat ja tõenäosuslikku, mis on aluseks kestliku tuleviku kujutamisele ja loomisele.

Kaasamine: Tuleviku ebakindluse ja võimalike alternatiivide tunnustamine võimaldab ja soodustab alternatiivsete seisukohtade ja soovitatavate tulevikuvisionide kaasamist valitsevasse diskursusesse. Keskendumine soovitatavate alternatiivsete seisukohtade lisamisele võimalike tulevikuväljavaadete loomisel julgustab kaasamise poliitikat. Õpilastele tuleks pakkuda vajalikku tuge õpistsenaariumis pakutud tekstide lugemiseks (nt üheskoos lugemine väiksemate sammude kaupa, töö audioraamatutega, piltidega jne).

Digitaalsus: Õppeplansenaariumi on võimalik läbi viia täielikult veebipõhiselt, mis annab võimaluse kaasata vestluses erinevaid häali. Lisaks võimaldab õpistsenaarium mõtiskleda digitaalsuse (eba)soovitavuse erinevate aspektide üle.

Sihtrühm: Õpistsenaariumi sihtrühm on eelkõige tulevased õpetajad, keda julgustatakse uurima alternatiivseid tulevikuvisionide. Töötuba saab kohandada, et see kõnetaks mis tahes valdkonda.

SDG: SDG 4, kuid kuna kõik SDGd nõuavad praegusest erineva tuleviku kujutlemist ja loomist, on õpistsenaariumis käsitletavat pädevust kõige parem iseloomustada kui metaeesmärki, mis aitab kaasa konkreetsemate SDGde elluviimisele.

Autorid

Liisi Pajula, MA

Tartu Ülikooli nooremteadur ja doktorant, kes keskendub jätkusuutlikkuse haridusele. Varasem töö- ja elukogemus eraõiguslikus keeleõppes, ettevõtluses ja õigusvaldkonnas. Kontakt: liisi.pajula@ut.ee

Emanuele Bardone, PhD

Haridustehnoloogia programmijuht, õppejõud ja vanemteadur. Tartu Ülikoolis alates 2015. aastast. Uurimisteemad on määramatus, sotsiotehnilised kujutelmad ja tulevikekirjaoskus.. Kontakt: Emanuele.bardone@ut.ee

Citation suggestion:

Pajula, Liisi & Bardone, Emanuele (2024): Võimalike tulevike kaalumine. Tänapäevased utopiad ja düstopiad. In: *CultureNature Literacy für den Unterricht. Next-Practice-Beispiele für Schule und Hochschule*. <https://cni.ph-noe.ac.at/projektvorhaben/lernszenarien>

Das Projekt *CultureNature Literacy* wurde mit Unterstützung der Europäischen Kommission finanziert. Die Verantwortung für den Inhalt dieser Veröffentlichung tragen allein die Verfasser*innen; die Kommission haftet nicht für die weitere Verwendung der darin enthaltenen Angaben. | Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

www.ph-noe.ac.at | <https://cni.ph-noe.ac.at/>